

RIKSDAGENS PROTOKOLL

Nr 32

FÖRSTA KAMMAREN

1968

18—24 oktober

Debatter m. m.

Fredagen den 18 oktober

Sid.

Meddelande ang. enkel fråga av herr Ahlmark (fp) ang. huruvida statsministern, i samband med sitt englandsbesök, med premiärministern dryftat frågan om brittiska vapensändningar till Nigeria	4
--	---

Torsdagen den 24 oktober

Svar på enkla frågor:

av herr Nilsson, Ferdinand, (cp) ang. åtgärder för upprätthållande av laglydnad i samband med demonstrationer m. m.	5
av herr Ahlmark (fp) ang. huruvida statsministern, i samband med sitt englandsbesök, med premiärministern dryftat frågan om brittiska vapensändningar till Nigeria	7
av herr Nilsson, Ferdinand, (cp) ang. arbetstidsförläggning för handelsanställda, m. m.	10
Meddelande ang. enkla frågor:	
av herr Wikberg (cp) ang. förstärkande av den svenska utlandsrepresentationen med skoglig expertis	15
av herr Österdahl (fp) ang. arbets- och inkomstvillkor för omställningsbidrag	15
av fru Hamrin-Thorell (fp) ang. tillämpningsföreskrifter till 1967 års lag om klinisk prövning av vissa medel för födelsekontroll	15

Fredagen den 18 oktober

Kammaren sammanträdde kl. 14.00.

Föredrogs och hänvisades motionerna nr 969—972 till lagutskott och motionen nr 973 till konstitutionsutskottet.

Anmälades och bordlades följande till kammaren överlämnade kungl. propositioner:

nr 135, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 1 § 1 mom. förordningen den 17 maj 1923 (nr 116) angående skatt för hundar; och

nr 136, med förslag till lag om ändring i giftermålsbalken, m. m.

Upplästes och lades till handlingarna följande till kammaren inkomna

Protokoll, hållet vid sammanträde med herr talmannen och herrar vice talmän i riksdagens första kammare samt de ledamöter som blivit utsedda att jämte dem tillsätta tjänstemän hos kammaren, samt kammarens t.f. sekreterare, den 17 oktober 1968.

§ 1

Beviljades stenografen Bengt Gunnarson entledigande från sitt förordnande på halv arvodestjänst (A 21) fr. o. m. den 16 oktober 1968.

§ 2

Förordnades stenografen byrådirektör Tord Elfner att fr. o. m. den 16 oktober 1968 tills vidare, dock längst till och med den 31 december 1970, vara stenograf hos riksdagens första kammare med rätt för honom att under tid

då riksdagen är samlad åtnjuta arvode enligt löneklass A 21 jämte de avlösningsförmåner i övrigt som skulle tillkommit honom, om han varit extra tjänsteman i lönegrad Ag 21.

§ 3

Förordnades reservstenograferna Mary Malm och Eva Klang att fr. o. m. den 16 oktober 1968 tills vidare, dock längst t. o. m. den 31 december 1970, vara stenografer hos riksdagens första kammare mot arvode å 1 487 kronor per månad med tjänstgöringsskyldighet motsvarande hälften av den som ankommer å arvodesanställd stenograf med arvode enligt löneklass A 21.

§ 4

Föredrogs ärende rörande försöksverksamhet med utnyttjande av icke stenografikunnig referent — bandreferent — vid kammarens debatter under tiden 15/4—31/5 1968. Under nämnda tid hade bl. a. en vakant arvodestjänst som stenograf (A 21) utnyttjats på så sätt att redaktören Sven Sjöberg uppehållit tjänsten. Då ifrågasvarande tjänst i samband med erforderlig tillsättning ej längre kan disponeras för fortsatta prov med bandreferent, men erfarenheterna av vårens försök visat sig vara värdefulla och positiva, beslöt herrar deputerade uttala att fortsatt försöksverksamhet får bedömas som angelägen inför kommande ställningstaganden till den långsiktiga personalplaneringen. Härvid torde referenter böra kunna utnyttjas tills vidare som vikarier vid förfall för stenografer.

År och dag som ovan

Bengt Lambe

Meddelande ang. enkel fråga

Meddelades, att jämlikt § 20 i kammarrens ordningsstadga följande enkla fråga denna dag framställdes av herr *Ahlmark* (fp) till hans excellens herr statsministern: »Tog Statsministern, vid sitt besök i England nyligen, upp till diskussion med premiärminister Wilson frågan om de brittiska vapensändningarna till Nigeria, och vad sade i så fall

Statsministern om denna militära hjälp till kriget mot Biafra?»

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarrens sammanträde avslutades kl. 14.02.

In fidem

Bengt Lambe

/Solveig Gemert

Tisdagen den 22 oktober

Kammaren sammanträdde kl. 16.00.

Upplästes en till kammaren inkommen ansökning, som jämte därvid fogat läkarintyg var så lydande:

Till riksdagens första kammare

Med stöd av bifogat läkarintyg får undertecknad anhålla om ledighet från riksdagsarbetet till och med den 31 oktober 1968.

Getinge den 21 oktober 1968

Eric Mossberger

Härmed intygas att herr *Eric Mossberger*, född den 18/9 1905, behandlas av undertecknad sedan den 12/10 1968 på härvarande poliklinik för ryggtrauma och är sjukskriven från och med den 12/10 till och med den 31/10 1968.

Falkenbergs lasarett den 21/10 1968

John E. Sindberg

Herr Mossberger, åt vilken herr talmannen tidigare jämlikt § 24 av kammarrens ordningsstadga beviljat ledighet från riksdagsgöromålen den 16—den 18 innevarande månad, erhöi nu förlängd ledighet till och med den 31 oktober.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 135, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 1 § 1 mom. förordningen den 17 maj 1923 (nr 116) angående skatt för hundar.

Föredrogs och hänvisades till lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 136, med förslag till lag om ändring i giftermålsbalken, m. m.

Anmäldes och bordlades följande till kammaren överlämnade kungl. propositioner:

nr 137, med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 6 juni 1968 (nr 430) om mervärdeskatt; och

nr 138, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 4 § förordningen den 23 november 1956 (nr 545) angående omsättningsskatt å motorfordon i vissa fall.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarrens sammanträde avslutades kl. 16.02.

In fidem

Bengt Lambe

/Solveig Gemert

Torsdagen den 24 oktober

Kammaren sammanträdde kl. 16.00; och dess förhandlingar leddes av herr förste vice talmannen.

Justerades protokollet för den 16 innevarande månad.

Herr FÖRSTE VICE TALMANNEN yttrade:

Jag vill meddela att plenum onsdagen den 30 oktober som i den preliminära planen angivits skola börja kl. 10.00 eller 14.00 kommer att börja kl. 10.00.

Ang. åtgärder för upprätthållande av laglydnad i samband med demonstrationer m. m.

Hans excellens herr statsministern ERLANDER erhöll ordet för att besvara herr *Ferdinand Nilssons* (cp) fråga angående åtgärder för upprätthållande av laglydnad i samband med demonstrationer m. m., vilken fråga intagits i kammarens protokoll för den 27 maj, och anförde:

Herr talman! Herr Ferdinand Nilsson har frågat mig hur regeringen avser att infria deklARATIONERNA om att upprätthålla lag och ordning och att i överensstämmelse härmed göra slut på gatukravaller och sådana demonstrationer, som icke respekterar gällande ordningsföreskrifter. Vidare har herr Nilsson frågat om regeringen kommer att tillse att anstiftare och organisatörer samt deltagare i oroligheter av berört slag i laga ordning bestraffas.

Över praktiskt taget hela världen har under det senaste året gått en våg av demonstrationer. Dessa har i åtskilliga fall fått ett våldsamt förlopp.

Också i Sverige har ett antal demonstrationer utveckplats på ett icke önskvärt sätt. Det förtjänar dock understrykas, att de aldrig blivit av så allvarlig karaktär som i många andra länder.

Frågan huruvida brott begåtts mot gällande lagar och föreskrifter skall prövas av vederbörande myndigheter i föreskriven ordning. Regeringen får under inga förhållanden blanda sig i de bedömningar, som det enligt fastställd ordning ankommer på polisen, åklagarna eller domstolarna att göra.

Däremot prövas genom regeringens initiativ i olika sammanhang de villkor, som gäller för genomförande av demonstrationer. En kommitté under ordförandeskap av justitierådet Sven Romanus överser sålunda lagstiftningen om yttrande- och tryckfriheten. Efter den överläggning, som regeringen hade i våras med representanter för landets ungdomsorganisationer, fick statssekreteraren i statsrådsberedningen i uppdrag att undersöka behovet av reformer i syfte att trygga demonstrationsrätten.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Herr talman! Jag ber att till hans excellens statsministern få framföra mitt tack för att han varit så minnesgod att han har besvarat en fråga som jag ställde i slutet av maj. Jag trodde faktiskt att den var »preskriberad», men det var den tydligen inte. Jag är som sagt tacksam för att statsministern har svarat. Anledningen till att jag ställde min fråga var följande. Lördagen innan vår riksdagen avslutades deltog jag i ett jubileum som de handikappades organisation firade i Uppsala. Då jag kom till Stockholm var Centralstationen avspärrad och det var livlig rörelse på gatorna. Jag fick av poliskonstaplar ve-

Ang. åtgärder för upprätthållande av laglydnad i samband med demonstrationer m. m.

ta att människor utan tillstånd tågade omkring och demonstrerade. I tidningarna såg jag att de demonstrerande hade brutit sig in på något håll, anordnat sittstrejk på gatan o. d.

Detta gjorde att jag dagen därpå till kammarens kansli inlämnade den fråga som jag nu fått svar på. Ehuru jag, som jag redan nämnt, är tacksam för svaret måste jag dock konstatera att betingelserna för min fråga nu är helt förändrade. Visserligen klagar människor över att de är rädda för att röra sig på kvällarna i tunnelbanan, och vi vet att det ena otäcka våldsdådet efter det andra har utspelats både här i Stockholm och på andra håll i landet, men omständigheterna är ändå helt andra än då jag ställde frågan.

Statsministern säger, med all rätt, att i Sverige har ett antal demonstrationer utvecklats på ett icke önskvärt sätt. Det ber jag att få understryka. Det är en uppfattning som jag kan dela.

Statsministern säger också att regeringen under inga förhållanden får blanda sig i bedömningarna av det där som inte var önskvärt. Jag vet inte om det var riktigt logiskt, men jag förstår att det var den rättsliga bedömningen som statsministern därvid syftade på. Den har jag inte talat om, utan jag har talat om upprätthållandet av lag och ordning. På den punkten skall jag be att få göra några reflexioner.

När frågan om rättsvården här i landet har behandlats i riksdagens första lagutskott, har den del av utskottet som är anknuten till regeringen år efter år försäkrat, att regeringen med uppmärksamhet följer resultatet av sin rättsvårdande verksamhet. Det kan betvivlas att det kan vara någon alltför upplyftande sysselsättning att år från år konstatera att antalet till polisens kännedom komna brottsfall år från år stigit från 282 000 år 1961 till 437 000 år 1967, dvs. med 50 procent. Jag konstaterar vidare att polisen i Sverige enligt de siffror som föreligger — de grundar sig dels

på propositionerna och dels också på uppgifter från polisen — under år 1966 räknade med två miljoner övertidstimmar och under år 1967 med 2 400 000 övertidstimmar. För år 1968 uppskattar polisen att antalet övertidstimmar inom den svenska ordningsmakten kommer att uppgå till tre miljoner, motsvarande halvtannat tusen nya ordinarie tjänster.

Herr statsministern har kanske förståelse för att jag under sådana förhållanden ställde frågan hur regeringen avser att infria deklarationen att upprätthålla lag och ordning. Det är inte så lätt, när resurserna är så knappt tillmätta.

Hans excellens herr statsministern
ERLANDER:

Herr talman! Jag vill bara till protokollet anteckna, att den fråga som jag nu har besvarat framställdes den 27 maj. Enligt en överenskommelse, som vi har träffat med representanter för riksdagen, vill vi inte ta emot interpellationer eller frågor så sent. Vi besvarar dem inte. Med all respekt för dr Nilsson ansåg vi det dock vara olämpligt att bryta ut just hans fråga och besvara den. Jag tror att riksdagsledamöterna kan vara tacksamma för att den överenskommelsen finns. Jag vill bara påpeka detta.

I sitt anförande nu tar herr Nilsson upp en annan fråga, nämligen frågan om polisstyrkorna är tillräckliga för att beivra brott. Nej, det är de naturligtvis inte i och för sig. Det är också det område på vilket staten kraftigast har ökat sina ansträngningar under de senaste åren. Sedan staten övertog polisväsendet från kommunerna, har vi ökat antalet poliser med 1 100. I de petita som nu är föremål för regeringens prövning och som därefter, hoppas vi, blir föremål för riksdagens prövning begärs ytterligare 790 tjänster. Jag kan också erinra om att polisen i fjol, då vi var tvungna att föra en mycket restriktiv

Ang. huruvida statsministern, i samband med sitt englandsbesök, med premiärministern dryftat frågan om brittiska vapensändningar till Nigeria politik när det gällde statsapparatusens ökning, tog — jag är dock inte riktigt säker på siffran — 60 procent av alla nya tjänster som över huvud taget underställdes riksdagen. Jag tror därför att vi vågar säga att det sedan staten övertog polisväsendet har skett en mycket snabb upprustning, som vi också kommer att fortsätta med.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Herr talman! Jag har den allra största respekt för den restriktivitet med vilken frågor besvaras. Jag finner den vara rätt naturlig och har inte heller klagat över den. På den punkten har jag alltså ganska gott och rent samvete.

Statsministern sade att vi inte har tillräckligt många poliser men att polismakten ändå har expanderat starkt. Emellertid har brottsligheten också expanderat, och jag undrar om den inte håller rätningen någorlunda väl. Förra året begärde polismyndigheterna 2 700 å 2 900 nya tjänster. Det antalet prutas ner i polisstyrelsen till 1 200 å 1 300, vill jag minnas, och i propositionen föreslogs 450.

Jag skall inte göra partipolitik av detta. Oppositionspartierna begärde bara ytterligare 114 tjänster, så skillnaden är inte överväldigande. Jag bedömer den här frågan rent sakligt. Kan det verkligen ges ordentliga garantier för lag och ordning här i landet, när polisen arbetar med så stora övertidssiffror? Människorna slits ner. De orkar helt enkelt inte. Som jag sade — för 1966 redovisas 2 000 000 övertidstimmar, för 1967 2 400 000 och för innevarande år 3 000 000 övertidstimmar, enligt polisen motsvarande ungefär 1 500 nya tjänster. Det är betänkliga siffror, och jag är övertygad om att denna övertid inte motsvarar behovet utan endast vad som kunnat åstadkommas.

Problemet är stort och svårbemästrat. Jag tackar statsministern för den utlovade positiva prövningen av hithöran-

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Ang. huruvida statsministern, i samband med sitt englandsbesök, med premiärministern dryftat frågan om brittiska vapensändningar till Nigeria

Hans excellens herr statsministern ERLANDER erhöll ordet för att besvara herr Ahlmarks (fp) fråga angående huruvida statsministern, i samband med sitt englandsbesök, med premiärministern dryftat frågan om brittiska vapensändningar till Nigeria, vilken fråga intagits i kammarens protokoll för den 18 oktober, och yttrade:

Herr talman! Herr Ahlmark har frågat mig om jag vid besöket i England tog upp frågan om de brittiska vapensändningarna till Nigeria med premiärminister Wilson och vad jag i så fall sade om denna militära hjälp till kriget mot Biafra.

Vid överläggningarna med premiärminister Wilson behandlades en rad internationella frågor, däribland också situationen i Biafra. Vår diskussion berörde såväl den utländska militära hjälpen till Nigeria som de humanitära insatserna.

Herr AHLMARK (fp):

Herr talman! Jag tackar statsministern för svaret på min fråga. Den handlar om en del av den kanske största enskilda tragedi som hänt i världen under 1968. Hur många som dött och dödats i inbördeskriget i Nigeria vet vi inte. Visserligen tyder på drygt en halv miljon offer. Kanske är antalet betydligt större.

Med vilka vapen förs då kriget i Biafra? Det vet vi inte heller exakt. Men så mycket tycks vara säkert att de fede-

Ang. huruvida statsministern, i samband med sitt englandsbesök, med premiärministern dryftat frågan om brittiska vapensändningar till Nigeria

rala trupperna i Nigeria får vapen från bl. a. Storbritannien och Sovjetunionen, medan Biafra troligen fått köpa vapen av eller på något sätt via Portugal och Frankrike. Det är i så fall ovanligt oheliga allianser på båda sidor. Och skulle man granska motiven för den här vapenexporten, skulle man säkert finna att avsikterna är minst lika oheliga.

Jag skall inte gå in på den politiska huvudfrågan: om Biafra bör bli en självständig stat eller vara en del av ett federalt Nigeria. Jag vill bara ställa frågan: Är det rimligt att konflikten avgörs med militära medel?

Jag ansluter mig då till det svar som givits av Tanzanias president Nyerere. »Om de som bor i östdelen har rätt i sin tro att de har avvisats av federationen, är en sak som man kan diskutera. Men de *har* den tron. Och om de har fel måste de övertygas om att de har fel. De kommer inte att övertygas genom att man skjuter dem.» De orden berör en kärnfråga. Konflikten bör lösas på politisk väg genom förhandlingar och uppgörelse i någon form. Att med omfattande våld och ett grymt krig hålla samman federationen är inte rimligt.

Det är då heller inte rimligt att med vapensändningar försvåra kriget i Nigeria. Speciellt allvarligt måste det vara att stödja den starkare parten. Den kan inte gärna bli mer hågad att göra eftergifter vid förhandlingsbordet, om den ser att den kan krossa sin motståndare på slagfältet. Opinionsen mot den brittiska vapenexporten till Nigeria är därför mycket stark i England. Vid labourpartiets senaste kongress tog man ställning mot sin egen regerings handlande.

Men regeringen Wilson har ännu inte ändrat mening. I underhuset i förrgår vidhöll man sin mening att fortsätta att sända vapen till de federala trupperna. Vi får i dag veta att statsminister Erlander har diskuterat den engelska hjälpen med Wilson. Men herr Erlander säger inte ett ord om vilken *åsikt* som han själv uttryckte i den frågan.

Därför måste jag upprepa den andra delen av min fråga till herr Erlander: Vad anser statsministern om Englands vapenexport till Nigeria? Har den svenska regeringen tagit ställning till denna sak?

Hans excellens herr statsministern
ERLANDER:

Herr talman! Vad den första och mera principiella delen av herr Ahlmarks anförande beträffar är det ingen tvekan om var den svenska regeringen står. I det mycket omdiskuterade Gävletalet som statsrådet Palme höll för åtskilliga år sedan förklarade han på svenska regeringens vägnar, att man inte löser sociala frågor med militärt våld. Beträffande den andra delen — frågan var vi står i denna angelägenhet — så tror jag inte att det är rätt och rimligt att man lämnar referat av samtal som vi för med politiker och statsmän som vi har tillfälle att argumentera med. Jag tog upp denna fråga även med den ryske regeringschefen Kosygin. Jag anser att det vore lika orimligt att redogöra för innehållet i det samtalet som för innehållet i det samtal som jag förde med premiärminister Wilson.

Herr AHLMARK (fp):

Herr talman! Jag kräver naturligtvis inte av statsministern att han skall lämna ett fullständigt referat av sina samtal med premiärminister Wilson. Allra minst behöver han tala om vad Wilson sade, ty det är väl hans sak att om han vill, göra det offentligt. Jag menar inte heller att ordalagen i vad herr Erlander sade i London intresserar mig särskilt mycket.

Men jag är intresserad av *en* punkt, och den är: Vad anser den svenska regeringen om den brittiska vapenexporten till Nigeria? Ty om man uttrycker en mening i den frågan — och vi vet ännu inte om herr Erlander uttryckt

Ang. huruvida statsministern, i samband med sitt englandsbesök, med premiärministern dryftat frågan om brittiska vapensändningar till Nigeria

någon mening och i så fall vilken mening det var — och om man har den uppfattningen att det är fel att England exporterar vapen till den ena sidan i inbördeskriget i Nigeria men inte uttrycker det offentligt, så blir det ett ytterst svagt tryck på den engelska regeringen. Om man däremot säger det *offentligt* i olika sammanhang, eller i något enda sammanhang, då ger man t. ex. opinionen i Storbritannien ett stöd som den kan komma att använda för att ändra den brittiska regeringens handlande.

Det är mycket obehagliga avgöranden som just nu förestår. Jag fick för ett par minuter sedan i min hand Daily Telegraph för i går. Där står det att den brittiska regeringen troligen snart kommer att kraftigt öka exporten av vapen till Nigeria. I det läget skulle vi verkligen behöva alla opinionsbildande krafter, i och utom England, för att sätta stopp för den trafiken.

Det har naturligtvis anförts skäl för att England skall fortsätta med vapenexporten till Nigeria. Men de flesta av dessa skäl bygger på tanken att England måste ha ett stort mått av inflytande hos den federala regimen i Lagos. Därför fortsätter man vapenexporten.

Den linjen har på ett utomordentligt sätt kritiserats i en karikatyr i New Statesman. En medlem av den engelska regeringen säger i den teckningen så här: »Vi skall fortsätta att till Nigeria sända vapen att användas för att döda biafraner, för att vi inte skall förlora vårt inflytande på Nigeria, så att man slutar med att döda biafraner.»

Det dubbelspelet tycker jag att det vore en viktig sak för svenska regeringen att ta ställning till. Jag efterlyser därför herr Erlanders ställningstagande i själva sakfrågan. Jag kräver alltså inte att statsministern skall tala om vad han yttrade i samtal med Wilson. Men säg från denna talarstol om den svenska regeringen stöder den brittiska regeringens politik i denna fråga eller inte!

Hans excellens herr statsministern
ERLANDER:

Herr talman! Om herr Ahlmark gjorde sig besvär med att lyssna på de inlägg som görs, hade det senaste inlägget varit onödigt. Jag förklarade min anslutning i den principiella delen: Sociala konflikter skall icke lösas med våld. Jag vidhåller fortfarande, i detta sammanhang som i andra sammanhang, att ett litet lands möjligheter att påverka en stormakts handlingar är en fråga av utomordentligt ömtålig art.

Vi hade att ta ställning till den mycket ömtåliga frågan när det gällde Sovjetunionens uppträdande i Tjeckoslovakien. Hela världens politiker utom några få bedömde det då så, att man skulle vara varsam med de offentliga deklARATIONERNA. Jag tror att sådan varsamhet är tillbörlig också här, även om meningsskiljaktigheterna i sak mellan herr Ahlmark och mig är mycket små. Det är klart att det går att blåsa upp dem, om det finns skäl till det. Men då skall vi väl också få ett resonemang av samma typ som beträffande Tjeckoslovakien, vilket kanske inte var så lyckligt.

Herr **AHLMARK** (fp):

Herr talman! Statsministern flyr till andra tragiska konflikter i världen. Men jag håller mig till det jag frågat om, nämligen kriget i Biafra. Jag utgår bl. a. från en värdering som uttrycktes i regeringsdeklarationen vid utrikesdebatten i mars här i riksdagen, där man sade: »Inte minst under den allra senaste tiden har utvecklingen ställt regeringen inför valet att antingen markera en inställning eller att iakttä tystnad.» I samma deklARATION sade man också i ett principiellt ställningstagande: »Det finns allt mindre resonans hos vårt folk för att i avskildhet njuta vårt välstånd och våra demokratiska rättigheter utan bekymmer för ofärd och orätt på andra håll.»

Ang. arbetstidsförläggning för handelsanställda, m. m.

Det är min grundval i den här debatten. Jag har andra värderingar också, men jag hänvisar till herr Erlanders tidigare, egna ställningstaganden i principfrågan.

Jag hoppas nu att jag får uppfatta vad herr Erlander här sagt — i mycket dimmiga formuleringar — så, att den svenska regeringen är motståndare till att den engelska regeringen sänder vapen till Nigeria.

Hans excellens herr statsministern
ERLANDER:

Herr talman! Jag upprepar än en gång att jag är häpen över detta sätt att argumentera. Herr Ahlmark visste alltså svaret på den principiella frågan innan han ställde den till mig. Vad är det då för anledning att ställa den? Han har till mig riktat en enkel fråga om vad jag sagt till premiärminister Wilson i här berörda avseende, och det vill jag inte yttra mig om. Sedan ställer herr Ahlmark frågor av helt annan innebörd, och de är redan besvarade, nämligen frågor av den principiella arten. Där-efter medger han i det senaste inlägget att de principiella frågorna redan är besvarade.

Han har ställt frågan till mig om mitt samtal med premiärminister Wilson, och jag har svarat att klokheten bjuder att icke hoppa i väg på det sätt somliga gjorde i tjeckoslovakienkrisen. Jag tror att en liten stat skall vara försiktig med sina uttalanden.

Den fråga som herr Ahlmark nu slingrar sig fram till är ju redan besvarad enligt det som han själv läste upp.

Herr **AHLMARK** (fp):

Herr talman! Jag är glad att vi är överens om att frågan *nu* är besvarad. Före denna debatt var den icke det. Jag har tagit kontakt med UD för att få reda på vad den svenska regeringen anser om engelska vapensändningar till Nigeria. Det visste inte UD.

Men nu hoppas jag, herr Erlander, UD och jag vet det.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Ang. arbetstidsförläggning för handelsanställda, m. m.

Herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet **LANGE** erhöll ordet för att besvara herr *Ferdinand Nilssons* (cp) fråga till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet angående arbetstidsförläggning för handelsanställda, m. m., vilken fråga intagits i kammarens protokoll för den 17 oktober, och anförde:

Herr talman! Herr Ferdinand Nilsson har ställt följande frågor till chefen för inrikesdepartementet, som lämnat över dem till mig för besvarande, nämligen

dels om jag uppmärksammat de svårigheter att ernå skäligen avtal för handelsanställda beträffande affärstidsförläggning m. m. som beror på, förutom de handelsanställdas i jämförelse med motparten svaga organisationer, även till viss del gällande affärstidslag och de dispensmöjligheter lagen (§ 2) ger beträffande affärstiderna,

dels om jag med hänsyn härtill är villig ge länsmyndigheterna anvisningar att i besvärsmål häröver tillämpa en väsentligt restriktivare praxis för öppethållande av de större företagens butiker där de anställda är förhållandevis talrika och de sociala problemen därför större,

dels om jag beträffande s. k. familjebutiker med inga eller endast ringa antal anställda utöver företagaren och hans familjemedlemmar vill överväga att för tillgodoseende av allmänhetens behov av närbutiker och i övrigt mindre butiker framlägga förslag beträffande affärstiderna som likställer sådana företag med s. k. kiosker.

Inom ramen för vad som gäller för enkla frågor anser jag mig kunna svara följande.

Ang. arbetstidsförläggning för handelsanställda, m. m.

Jag är väl medveten om att tillämpningen av den nya affärstidslagen och särskilt dispensmöjligheterna i fråga om affärstider i åtskilliga fall medför olägenheter för de handelsanställda. Därför anser jag att deras organisationer regelmässigt bör få tillfälle att yttra sig över ansökningar om utsträckt affärstid. När besvär anförs hos Kungl. Maj:t, vilket förekommit i ett begränsat antal fall, inhämtas också alltid yttrande från de handelsanställdas förbund. Jag kan emellertid inte ansluta mig till tanken att tillståndsgivningen skulle göras mera restriktivt beträffande större företag än för andra företag. Olägenheterna för de handelsanställda bör i stället så långt som möjligt begränsas genom att affärstid utöver den vanliga medges endast i de fall då ett otvetydigt konsumentintresse föreligger. Kungl. Maj:ts praxis vid prövningen av besvärssärenden om utsträckt affärstid har också varit synnerligen restriktiv. Denna får antas bli vägledande för myndigheternas bedömning av sådana ärenden.

Även om jag inser att vissa skäl kan anföras, bl. a. ur servicesynpunkt, för att jämställa mindre butiker med kiosker är jag f. n. inte beredd att lägga fram förslag i detta syfte. Det bör observeras att den nuvarande affärstidslagen är provisorisk och gäller endast till utgången av år 1971. I belysning av de erfarenheter som inhämtas under tiden för lagens giltighet får frågan om den framtida regleringen av affärstiden prövas på nytt.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Herr talman! Jag ber att statsrådet och chefen för handelsdepartementet få framföra mitt tack för att han har velat besvara den fråga som jag riktade till det statsråd som en gång i tiden framlade propositionen. Jag trodde att det var bra att det statsrådet skulle få tillfälle att yttra sig, särskilt som de besvärssärenden som det här är fråga om

så att säga går via länsstyrelserna. Då kan ju inverkan på dispensmöjligheterna vara större för inrikesdepartementet än för handelsdepartementet när det gäller praxis, föreställer jag mig. Det är dock möjligt att jag har fel på den punkten.

Jag konstaterar att svaret delvis är positivt. Statsrådet har klart för sig att tillämpningen av affärstidslagen kan medföra olägenheter för de handelsanställda. Det ber jag att få stryka under. Statsrådet säger i sitt svar att han inte kan ansluta sig till tanken att tillståndsgivningen skulle göras mera restriktivt beträffande större företag än för andra företag. Det förstod jag inte riktigt. Om det av sociala skäl råder olägenheter för en grupp anställda som — siffran är några år gammal — kanske endast till 55—60 procent är organiserad och dessa olägenheter är synnerligen stora därför att den har en mycket välorganiserad motpart, förefaller det mig rimligt att de företag som har många anställda och där således de sociala skälen såvitt jag kan begripa är starkare bör röna större beaktande än de företag där det inte är fråga om så många anställda och där de sociala skadeverkningsarna inte är fullt så stora.

Jag anser att det ur sociala synpunkter skulle vara värdefullt, om lagens 2 § tillämpades synnerligen restriktivt. På det sättet skulle en svag organisation få stöd i en svår situation.

Det föreligger emellertid ett stort antal besvärssärenden. Det började i Malmö och har fortsatt på andra ställen. Nu förekommer stridigheter om dessa saker i de uppländska städerna. Enligt de handelsanställdas mening har dispenser givits ganska frikostigt i Eskilstuna, Västerås och Örebro, och i Enköping och Uppsala har strid uppstått och besvär anförts.

Naturligtvis bör man inte bortse från allmänhetens behov av service. Om nu antalet handelsanställda som är organiserade är ganska litet så är antalet nedlagda livsmedelsbutiker så mycket stör-

Ang. arbetstidsförläggning för handelsanställda, m. m.

re. På 1930-talet fanns 30 000 livsmedelsbutiker. 1968 finns det 20 000. I den prognos som låg till grund för propositionen räknade experterna med ytterligare stark nedgång till 1970. De små närbutikernas nedläggning har också fått konsekvenser för de stora i branschen. I mina hemtrakter har Konsum en stark ställning. Konsum öppnade tidigare filialer på många platser och slog ihjäl de små företag som då fanns. Därvidlag utfördes ett mycket omsorgsfullt arbete, men så snart detta var slutfört drog Konsum in filialerna och koncentrerade verksamheten till stations-sambhällen och liknande platser. Denna utveckling är inte särskilt lyckosam för allmänheten. 1964 fanns det 4 479 konsumbutiker i landet. För närvarande finns det 3 450, och det beräknas att i mitten av 1970-talet skall antalet butiker ha minskat till 920.

Statsrådet sade att det enligt hans uppfattning kan anföras vissa skäl för den ståndpunkt som jag antytt snarare än angivet — att familjeföretagen skulle vara fria från lagen — men att han för närvarande inte är beredd att lägga fram något förslag. Jag tycker att det var relativt positivt sagt. Det var nog mer än jag hade väntat, men jag vill understryka att under tiden fortsätter butiksdöden att härja. Statsrådet hänvisar till att lagen är provisorisk och säger att vi får se över den 1971, men då har butiksdöden gått fram ytterligare, vilket är synnerligen betänkligt.

Detta är inte bara en glesbygdsfråga. Butiker försvinner också i storstädernas förorter, och konsekvensen blir överbelastning av städernas centra under butikstid. Så är ofta fallet i Stockholm på ett katastrofalt otrevligt sätt. Om vi väntar för länge med att ingripa, har vi väldigt små möjligheter att göra någonting åt sakernas tillstånd. Förödelsens styggelse går fram över många människor som har haft sin kontakt med yttervärlden huvudsakligen genom att de haft tillgång till en liten butik där de blivit väl behandlade och där de

kunnat träffa bekanta och resonera om saker och ting. Den lilla butiken är värdefull för ensamma människor. Jag har en känsla av att här spolieras någonting som det inte går att bygga upp sedan. Det är jag ledsen för.

Herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Huruvida antalet besvärsärenden är stort eller litet kan vi lämna därhän. När jag anser att det är litet, jämför jag det med det antal dispenser som lämnas. Då blir antalet nämligen rätt begränsat.

Viktigare är emellertid det sista som herr Ferdinand Nilsson framhåller. Jag måste först betona att affärstidslagen som den utformats avser att möjliggöra en lämplig avvägning mellan hänsynstagande till konsumentintresset å ena sidan och förhindrande av olägenheter för en grupp anställda å andra sidan. Jag kan inte lägga in någon annan tolkning i lagen än den som förutsattes när lagen antogs.

Vid tillämpning av lagen har man således att göra en avvägning mellan dessa två intressen. Denna avvägning har utfallit så att man har ansett att ett öppethållande på söndagarna skall kunna medges för att folk som av alldeles speciella orsaker inte under vardagarna varit i tillfälle att besöka butikerna skall kunna då tillgodose sitt behov av varor. I huvudsak med hänsyn till ett otvetydigt konsumentintresse — som det, såvitt jag erinrar mig, sades vid tolkningen av lagen — har man därför medgivit att t. ex. butiker vid större trafikplatser i Stockholm och andra storstäder skall få ha söndagsöppet. Dit kan de flesta människor ta sig, om de behöver göra kompletterande inköp på en söndag.

Möjligheterna att handla över huvudet taget — även i små butiker — har emellertid utsträcks i och med att den nya affärstidslagen medgivit en ökning av öppethållandet från klockan 19 till klockan 20 för alla butiker. Behovet av sön-

Ang. arbetstidsförläggning för handelsanställda, m. m.

dagsöppethållande är naturligtvis mindre nu än det var före den nya lagen.

Herr Ferdinand Nilsson menar — om jag förstår honom rätt — att man skall ge dispens åt små närbutiker. I vissmån skulle detta givetvis underlätta för några konsumenter att tillgodose sitt behov av kompletteringsköp på söndagar, men det skulle i så fall ske på bekostnad av de större företagen; det avser också herr Nilsson.

För det första är jag inte övertygad om att det kan ledas i bevis att det är ett otvetydigt allmänt konsumentintresse att varje liten närbutik skall ha rätt till sådant öppethållande. För det andra skulle en mera restriktiv dispensgivning åt större butiker gå stick i stäv mot de anställdas intressen. Det är i de större butikerna som organisationerna har den största anslutningen och alltså den bästa möjligheten att — så länge ekonomin i dessa butiker är någorlunda tillfredsställande — bevaka sina medlemmars intressen. Det är därför också mycket naturligt att den linje som herr Ferdinand Nilsson företräder inte vinner något gehör hos de anställdas organisationer.

Jag ställer mig mycket främmande inför att över huvud taget försöka att med affärstidslagens hjälp åstadkomma en stimulans åt upprätthållande av närbutiker. Hur viktiga kvartersbutikerna än kan vara, anser jag inte att man den vägen skall försöka vidmakthålla den nuvarande strukturen och hindra en utveckling som jag tror att vi får acceptera och som i längden bör ligga i både de anställdas och konsumenternas intresse.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Herr talman! Först vill jag på en punkt klarlägga hur jag ser frågan. Jag sätter inte likhetstecken mellan närbutiker och familjebutiker. Det är olika begrepp. En del av närbutikerna är familjebutiker, andra är det inte. Men jag lägger en social synpunkt på detta och

anser att det är till fördel för de affärsanställda att dispenssystemet blir mycket restriktivt. De ville från början egentligen inte vara med om det alls, som statsrådet kanske erinrar sig. De vet att de inte har facklig kraft att stå emot, och det är därför som de handelsanställda i Uppsala i dispensärende överklagar. Det var därför som man fick den stora striden i Malmö, osv. Det är således skälet till att jag tagit upp denna sak.

Däremot existerar inte detta sociala skäl på samma sätt när det gäller familjeföretagen med ingen eller ringa anställd arbetskraft. Där skulle jag inte vilja ge dispens — det var ett missförstånd — utan i den frågan står tämligen klart att vad jag ville ge dem var helt enkelt samma ställning som kioskerna, varigenom de skulle komma utanför affärstidslagen. De fick ha öppet när de ansåg det ur konsumenternas och sin egen synpunkt riktigt, och de fick ha stängt när de så önskade.

Det är så jag tänkte mig att detta skulle fungera. På den punkt där det fanns ett stort socialt intresse att tillvarata skulle man gå de anställda till mötes, och där man kunde räkna med att det personliga intresset av en frivilliglinje skulle fungera på ett sätt som var till glädje och nytta för konsumenter som väl behöver närbutikerna, där skulle det systemet kunna användas. Jag försäkrar att det inte bara är några stycken som kommer att ha nytta av detta.

Om man ser sig om i Stockholms omnejd finner man att butikerna försvinner mer och mer, och småbutikerna upphör. Det finns människor som inte kan åka in och ställa en bil utanför varuhuset, utan de måste inrätta sig på ett helt annat sätt.

Det skulle vara ett bra handtag för konsumenterna ute i förorter liksom i glesbygderna, om man toge häynyn till dem. Jag tror att det går att göra det. Jag tror att det är en framkomlig linje om man försöker. Därför tyckte jag att det var roligt att statsrådet sade att

Ang. arbetstidsförläggning för handelsanställda, m. m.

han *för närvarande* inte hade något emot detta. Kanske sade han för mycket på denna punkt — kanske menade han det inte — men jag hoppades i alla fall att han skulle mena vad han sade.

Herr statsrådet **LANGE**:

Herr talman! Det var kanske bra att vi fick den här sista diskussionen, så att jag fick tillfälle att tydligare än vad jag gjorde i mitt svar på den enkla frågan klargöra vad jag anser. Full likställdhet, herr Ferdinand Nilsson, mellan dagligvarubutiker och kiosker skulle bland annat kräva en utvidgning av det s. k. kioskvarusortimentet, vilken skulle gå långt utöver vad som avsågs vid affärstidslagens tillblivande, och det är jag absolut inte beredd att medverka till. Detta av flera skäl, och främst med tanke på konkurrensförhållandena inom handeln är jag inte heller beredd att tillstyrka en sådan utvidgning. De anställdas intresse ligger främst i att det skapas förutsättningar för bevakning av löneförmåner, arbetsförhållanden osv. Jag kan inte se att de har något att vinna på att man utsträcker medgivandet om öppethållande till andra butiker än i sådana fall där det klart kan dokumenteras att det är ett otvetydigt konsumentintresse. Då blir det i allmänhet fråga om de större företagen, där organisationerna ju också har sitt starkaste fäste.

Herr **NILSSON, FERDINAND**, (cp):

Herr talman! Jag vill bara helt kort erinra om att de anställda genom sina organisationer klart har tagit ställning till frågan om dispenssystemets tillämpning. De har också i besvärsskrivelser sagt ifrån vad de anser och tycker och varthän de syftar. Däremot är läget ett annat i den sektor av handeln där familjeföretagen dominerar och där det alltså inte finns så många affärsanställda. Men såvitt jag förstår finns det där en mycket stor grupp konsumenter med

en stark önskan att bli betjänade på ett hyggligt, trivsamt och människovärdigt sätt. De vill inte trängas i köer.

När en gammal gumma eller gubbe kommer till en affär för att handla, vill vederbörande ha möjligheter att resonera och fråga sig för. Men hur är det, herr statsråd, när en sådan gammal människa kommer till en snabbköpsbutik? Då går han eller hon och måste själv välja ut varorna så gott det går och sedan ställa sig i kö för att under stor brådska få betala för varorna. Det blir inte alls samma trevnad, samma kulturvärde med en sådan butik som med den lilla handelsboden. Den var något av ett centrum och en trivselpunkt. Har herr statsrådet aldrig tänkt på det eller aldrig varit på landet?

Herr statsrådet **LANGE**:

Herr talman! Vad herr Ferdinand Nilsson senast sade har ju ganska litet med det ämne att göra som vi här diskuterar. Herr Nilsson tolkar organisationernas ståndpunkt på annat sätt än jag, men jag tycker det skulle vara klokt om han verkligen förvissade sig om vilken ståndpunkt organisationerna intar. Jag kan försäkra herr Ferdinand Nilsson att jag aldrig i de besvärssärenden jag tagit del av eller vid de resonemang jag fört med talesmännen för de anställdas organisationer har förmärkt någon önskan att ge familjeföretagen möjligheter att hålla öppet på söndagarna. Tvärtom har man sett en fara däri för det fortsatta, nödvändiga organisationsarbetet.

Jag skall nu inte förlänga denna diskussion ytterligare utan upprepar bara mitt råd till herr Ferdinand Nilsson att ta kontakt med exempelvis Handelsanställdas förbund och efterhöra vad man där har för uppfattning i denna fråga.

Herr **NILSSON, FERDINAND**, (cp):

Herr talman! Jag har tagit del av vad de handelsanställda anfört i sina besvärsskrivelser, och där har inte sagts

någonting om de små familjeföretagen. De faller utanför organisationens verksamhetsområde. Där är vi sålunda helt eniga. Jag har heller aldrig påstått att det legat till på annat sätt. Den frågan ligger helt på sidan om den sak vi här diskuterar.

Men, herr statsråd, de anställda ställer sig lika fullt kritiskt mot dispensinstitutet. De tyckte inte om vad som stod i lagens 2 §, när propositionen lades fram, och såvitt jag vet har de inte heller ändrat sig senare.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Föredrogos och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 137, med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 6 juni 1968 (nr 430) om mervärdeskatt; och

nr 138, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 4 § förordningen den 23 november 1956 (nr 545) angående omsättningsskatt å motorfordon i vissa fall.

Anmälades och bordlades följande motioner:

nr 974, av herr *Sörenson*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 129, angående revidering av läroplan för grundskolan; och

nr 975, av herr *Sörenson*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 129, angående revidering av läroplan för grundskolan.

Meddelande ang. enkla frågor

Meddelades, att jämlikt § 20 i kammarens ordningsstadga följande enkla frågor denna dag framstälts, nämligen

av herr *Wikberg* (cp) till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet: »Vilka åtgärder avser Statsrådet att vidtaga för att förstärka den svenska utlandsrepresentationen med skoglig expertis i enlighet med vad jordbruksutskottet uttalade i sitt av riksdagen godkända utlåtande nr 1: 1968?»;

av herr *Österdahl* (fp) till herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet: »Har Statsrådet uppmärksammat att många äldre personer, som söker omställningsbidrag, inte fyller gällande arbets- och inkomstvillkor för att erhålla bidrag och är Statsrådet med anledning härav beredd att föreslå en uppmjukning av dessa villkor?»; samt

av fru *Hamrin-Thorell* (fp) till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet: »Varför har ännu inte några tillämpningsföreskrifter utfärdats till 1967 års lag om klinisk prövning av vissa medel för födelsekontroll?»

Justerades ett protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 16.49.

In fidem

Bengt Lambe

/Solveig Gemert